

ЛІТЕРАТУРА

1. *Конкова, І.* Елементи риторики в педагогічній майстерності сучасного бібліотекаря / І. Конкова // Вісн. Книжк. палати. – 2001. – № 3. – С. 8–9.
2. *Курмишева, Н.* Дискусія і диспут як засоби формування професійних умінь / Н. Курмишева // Вища школа. – 2007. – № 1. – С. 26–32.
3. *Ярошенко, Т.* Університетська бібліотека в інформаційному суспільстві / Т. Ярошенко // Бібл. форум України. – 2006. – № 2. – С. 34–38.

УДК 027.7:378.6:37](477.44-25)ВДПУ

В. С. Білоус, директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО В НАУКОВО-ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розкрито такі основні напрями діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: комп'ютеризація бібліотечних процесів, комплектування власного фонду, співпраця з громадськими організаціями. ВДПУ ім. М. Коцюбинського є партнером кооперативної бібліотечної системи, активно веде бібліографічно-інформаційну, науково-методичну та науково-інформаційну роботу, постійно підвищує якість обслуговування.

Ключові слова: *Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, комплектування фондів, корпоративна каталогізація, науково-інформаційна діяльність, бібліотечно-бібліографічні заняття, виховна та культурно-просвітницька робота бібліотеки, автоматизація бібліотечних процесів.*

Зміни, притаманні новій парадигмі освіти, диктують зростання вимог до інформаційного забезпечення освітніх закладів як важливого інструменту навчальної, наукової та пізнавальної діяльності. Модернізація вищої школи вимагає від освітянських бібліотек вищого рівня забезпечення навчально-виховного та наукового процесів повною, оперативною та актуальною інформацією. У

глобальному інформаційному просторі світовою професійною спільнотою проголошено гасло, підтримане бібліотеками розвинутих країн: «Бібліотека – це серце інформаційного суспільства. Університетська бібліотека – це серце університету».

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – головна в області установа з питань бібліотечно-бібліографічного та науково-інформаційного забезпечення фахівців-освітян у галузі психолого-педагогічної науки та освіти, її потенційними користувачами є вчителі шкіл, випускники університету, педагоги, студенти навчальних закладів міста та області. Зусилля книгозбірні Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського спрямовано на виконання таких важливих завдань: якісне комплектування фонду; збереження документів; використання традиційних і прогресивних форм та методів популяризації літератури; обслуговування користувачів; запровадження інформаційних технологій; обмін досвідом; науково-методична робота.

Пріоритетними напрямками роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського є: комп'ютеризація бібліотечних процесів; участь у корпоративній каталогізації; навчання бібліотечно-інформаційної грамотності студентів.

Бібліотека педуніверситету заснована у 1913 р. як структурний підрозділ Вінницького учительського інституту. Її плідний розвиток відбувався завдяки професіоналізму, відповідальності, а головне – любові до своєї справи працівників багатьох поколінь, що допомагало долати труднощі у складні часи. Упродовж десятиліть значний внесок у бібліотечне забезпечення освітян області зробили працівники бібліотеки, ветерани бібліотечної справи З. М. Шелягова, Д. І. Псенюк, Н. С. Кравець, Л. П. Шаповал, О. М. Бородавко, О. В. Бойван, Н. М. Шпильова та інші. Сьогодні в бібліотеці працює 65 осіб, які віддають їй всі свої знання, вміння та досвід, прагнуть, щоб Книгозбірня стала сучасним науково-інформаційним центром університету. Пройшовши славний історичний шлях, зберігаючи традиції, впроваджуючи сучасні інформаційні технології, Бібліотека педуніверситету виконує свою основну місію – науково-інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи та навчально-виховного процесу вищого навчального закладу у підготовці висококвалі-

ліфікованих фахівців, надання доступу користувачам до документів бібліотеки на основі якісного і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування відповідно до інформаційних запитів.

Структура Бібліотеки налічує шість відділів. До послуг користувачів два абонементи та п'ять читальних зал (на 500 місць), включаючи спеціалізовану читальну залу психолого-педагогічної літератури. Упродовж року Бібліотека обслуговує близько 40 тис. користувачів (13 061 за єдиною реєстраційною картотекою), загальна кількість відвідувань за рік – 611 тис., документовидача становить понад 1 млн. Надбанням закладу є фонд, який містить понад 520 тис. облікових одиниць, зокрема 218 тис. наукових видань, 230 тис. підручників, понад 19 тис. довідкових видань, 66 тис. художніх творів. Бібліотека найкраще в регіоні укомплектована літературою з питань педагогіки й психології. У фондах книгозбірні – 1 300 рідкісних видань ХІХ – початку ХХ ст. Щорічно Бібліотека передплачує близько 300 періодичних видань, більшість із яких – фахові. Крім книг, періодичних видань та брошур, фонд поповнюється ілюстративними, картографічними, нотними виданнями та документами на електронних носіях. Фонд комплектується зі значними труднощами – нестабільне та обмежене фінансування, складна процедура закупівлі книг та періодичних видань. Основними джерелами комплектування бібліотечного фонду є: а) придбання літератури за виділені університетом кошти; б) подарунки приватних осіб, видавництв, міжнародних фондів, наукових товариств і оргкомітетів благодійних організацій, фондаций, політичних партій; в) обмінні фонди бібліотек різних систем і відомств.

Серед благодійників Бібліотеки – Громадська організація законодавчих ініціатив, Фундація ім. Олега Ольжича, Громадська організація «Молодіжний центр з проблем трансформації соціальної сфери «Соціум-ХХІ», Громадська організація «Демократична дія», Міжнародний благодійний фонд «Україна-3000», ТОВ «Просвіта», редколегія журналу «І», Державне управління екології та природних ресурсів у Вінницькій області, Інститут енциклопедичних досліджень, видавництва «Книга-Вега», «Юрінком-Інтер», «Молодь», «Знання» (довідник «Провідні бібліотеки України» – подарунок із нагоди професійного свята).

Не підлягає сумніву та велика роль, яку відіграють на сучасному етапі обмінні фонди бібліотек, котрі є одними із важливих джерел доукомплектування. Так, багато цінної літератури отримано з обмінно-резервних фондів бібліотек різного підпорядкування: ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва (художня література та книги, видані на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення України за національною програмою випуску соціально значущих видань), Національної парламентської бібліотеки України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ОДБ ім. І. Франка, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, від багатьох бібліотек ВНЗ: Києво-Могилянської академії, Воронізького державного педагогічного університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Ужгородського національного університету, Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова, Волинського державного університету імені Лесі Українки. Значно поповнюється фонд Бібліотеки за рахунок подарунків від викладачів, студентів університету. Особливо цінний подарунок зробила родина видатного історика України професора І. Г. Шульги. До фонду Бібліотеки надійшло близько 300 примірників книг історичної тематики, більшість з яких – цінні наукові праці корифеїв історичної науки з персональними автографами. Вивчення і забезпечення інформаційних потреб студентів та викладачів педуніверситету шляхом повноцінного комплектування фондів – одне з головних завдань Бібліотеки. У зв'язку з цим у Книгозбірні систематично здійснюється аналіз книгозабезпеченості.

Основні напрями інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотеки ВДПУ ім. М. Коцюбинського:

- організація довідково-бібліографічного апарату у традиційній формі;
- створення електронної бази даних аналітичних описів статей;
- довідково-бібліографічне обслуговування;
- науково-інформаційна діяльність;
- пропаганда бібліотечно-бібліографічних знань;
- видавнича робота.

З січня 2005 р. Бібліотека – учасниця колективного проекту зі створення корпоративного каталогу аналітичних описів із журналів. Установа бере участь у центральному та регіональному корпоративному об'єднанні бібліотек (ЦУКК та РКК). Не стільки з метою заощадження фінансових та технічних ресурсів, скільки через необхідність обміну інформацією та створення єдиного інформаційного простору, Бібліотека координує та кооперує свою діяльність з 11 науковими бібліотеками України, є партнером кооперативної бібліотечної системи в здійсненні обробки інформації. За два роки участі в проєкті Бібліотекою отримано понад 10 тис. аналітичних описів з періодичних видань.

Запровадження технології корпоративної каталогізації, методик запозичення бібліографічних записів із зовнішніх баз даних дозволяє уникнути дублювання процесів, скорочує витрати на опрацювання документів, у майбутньому забезпечить економію кадрових ресурсів і технічних засобів. Корпоративна каталогізація – невід'ємна складова корпоративних бібліотечних мереж. Сучасний розвиток бібліотечно-інформаційних технологій пов'язаний із корпоративним співтовариством, створенням та удосконаленням консорціумів та корпорацій.

Вимоги сучасності до науково-інформаційного забезпечення освітян потребують кардинального переосмислення основ бібліотечної справи та створення нової парадигми діяльності бібліотечно-інформаційних інституцій, спрямованих на наукоємні технології. Відбуваються зміни у процесі формування бібліографічної інформації, зокрема здійснюються реферування наукової літератури, підготовка оглядово-аналітичних і прогностичних матеріалів для керівного складу університету та науково-педагогічних працівників.

У системі вибіркового розповсюдження інформації інформуються кафедри (з теми «Історія української та зарубіжної культури»), керівний склад університету (з тем «Проблеми вищої школи» та «Виховання студентської молоді»). Бібліографічна та довідково-інформаційна робота спрямована на створення раціональної системи інформаційно-бібліотечного забезпечення діяльності університету.

Бібліотека здійснює науково-інформаційну діяльність шляхом підготовки та видання покажчиків: «Праці викладачів ВДПУ», «Теорія і практика громадянського виховання майбутніх вчителів»,

«Болонський процес» та складання рекомендаційних списків літератури на теми: «Вплив комп'ютерних ігор на психофункціональний стан дітей та підлітків», «Виразне читання», «Розширення прав місцевого самоврядування», «Інформаційні технології в освіті» та ін. З метою популяризації бібліотечно-бібліографічних знань та підвищення якості обслуговування проводяться Дні бібліографії, Дні кафедри, Дні дипломника, Дні спеціаліста. Активно впроваджується нова форма роботи – Презентація кафедри – захід, під час якого студентам університету представляють викладачів кафедри, їхні наукові праці, які є у фонді Бібліотеки, ознайомлюють із творчими планами науковців.

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського належить до методичного об'єднання бібліотек ВНЗ міста, є членом Асоціації бібліотек Вінниччини. Працівники Бібліотеки проводять відповідну науково-методичну роботу, беруть участь у науково-практичних конференціях, семінарах, зокрема у таких конференціях, як «Інформаційні ресурси бібліотек ВНЗ у системі забезпечення наукового та навчально-виховного процесів» (м. Донецьк), «Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації» (м. Вінниця), «Концепція розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в інформаційному суспільстві» (м. Київ) та ін.

Відповідно до рекомендації МОН України, рішення вченої ради університету проводяться бібліотечно-бібліографічні заняття для студентів перших курсів, які спрямовані на формування бібліотечно-інформаційної грамотності студентів. Бібліотека бере на себе місію формування інформаційної культури майбутнього вчителя. Заняття складаються з двох лекційних та трьох практичних занять, на яких першокурсники вивчають основи інформаційної культури, знайомляться зі структурою Бібліотеки університету, довідково-бібліографічним апаратом (ДБА), з правилами бібліографічного опису, зі створеними електронними ресурсами (електронним каталогом, базами даних), правилами пошуку інформації. Напередодні нового навчального року (31 серпня) традиційно проводиться масове (фронтальне) обслуговування студентів першого курсу. Студентам організовано видаються на семестр комплекти навчальної літератури, підготовлені працівниками Бібліотеки відповідно до навчальних планів та рекомендацій викладачів, виписуються

читацький квиток. Також за графіком здійснюється групова видача навчально-методичної літератури студентам старших курсів. З метою збереження документного фонду систематично проводиться робота з ліквідації читацької заборгованості. Попередження і ліквідація заборгованості всіх категорій читачів є постійною турботою кожного працівника відділу обслуговування. Щоденно проводяться групові та індивідуальні бесіди, читачам нагадують про строки користування книгою. Активну допомогу в ліквідації читацької заборгованості надають також деканати факультетів та дирекції інститутів, завідувачі кафедр, методисти заочного навчання, куратори груп та старости. На жаль, законодавче поле в цьому питанні не відрегульоване, і єдиним важелем впливу залишається моральний вплив та контроль за підписанням обхідних листів.

В університеті значна увага приділяється виховній та культурно-просвітницькій роботі, згідно з «Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти», планом виховної роботи університету. Протягом року Бібліотекою проведено понад 400 масових заходів, серед яких – бібліографічні огляди (тематичні, інформаційні), бесіди, літературні вечори, конференції, презентації книг, тематичні та інформаційні виставки і перегляди літератури. Книгозбірня бере активну участь у всіх загальноуніверситетських заходах.

Запровадження університетом інноваційних освітніх технологій, участь у Болонському процесі потребують нової ефективної системи бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів. Усе більшого розвитку набуває автоматизація бібліотечних процесів, що є дуже важливим для інформаційної підтримки навчальної та наукової діяльності університету. Зберігаючи традиції, Бібліотека нашого вищого навчального закладу активно впроваджує нові інформаційні технології.

Серед першочергових завдань бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: продовження створення електронної бібліотеки (ЕБ), заснованої на власних ресурсах і на доступі до якісної світової наукової інформації (віддалених ресурсів); підвищення рівня використання інформаційних ресурсів запровадженням віддаленого пошуку, сучасних систем навігації, а також систематизованих баз даних електронних документів – бібліографічних, фактографічних і повнотекстових; створення власних електронних ресурсів (ЕР).

З 2004 р. впроваджується автоматизована бібліотечно-інформаційна система «ІРБІС». Програма забезпечує автоматизацію всіх процесів роботи університетської Бібліотеки. Головну організаційну функцію автоматизації виконує створений у 2005 р. відділ комп'ютеризації та експлуатаційного обслуговування бібліотечних процесів. На базі навчальної лабораторії Інституту перспективних технологій і фундаментальних наук систематично проводяться навчання з комп'ютерної грамотності для працівників Книгозбірні.

У 2005 р. ухвалено «Програму розвитку діяльності бібліотеки ВДПУ ім. М. М. Коцюбинського на 2005–2010 рр.» – програму створення електронної бібліотеки. Наша установа активно працює над створенням власних електронних ресурсів (електронний каталог, фонд повнотекстових електронних документів, видання на компакт-дисках). Велика увага приділяється створенню повнотекстової колекції конспектів лекцій викладачів університету. Перший крок на шляху автоматизації – створення електронного каталогу (ЕК). В електронному вигляді представлено бази даних «Книга», «Аналітичні описи», «Праці викладачів ВДПУ», «Цитати» та ін. Доступ до електронного каталогу надається в науково-інформаційному центрі університету. У 2007 р. ЕК налічував 75 169 бібліографічних записів, у тому числі доступних користувачам 56 898 (БД «Книга» – 7 206, «Аналітичні описи» – 35 698, «Наукові праці викладачів ВДПУ ім. М. Коцюбинського» – 7 194). Працюємо над створенням електронної бібліотеки, що надасть доступ до повнотекстових баз даних навчально-методичних матеріалів, створених викладачами університету.

У 2006–2007 рр. було здійснено передплату на газети і журнали України засобами АРМ «Комплектатор» системи «ІРБІС» на площині інтерфейсу «Передплата». З вересня 2006 р. розпочато ретроконверсію активної частини фонду – читальних зал Бібліотеки. За цей період понад 15 тис. примірників введено в БД «Книга». На сьогодні створено локальну комп'ютерну бібліотечну мережу, автоматизовані робочі місця (АРМ). Веб-сайт Книгозбірні включено до структури університетського сайту та виставлено в Інтернеті.

Поступово Бібліотека перетворюється на прогресивну структуру освітнього закладу, справжній інформаційний центр університету з впровадженням та використанням комп'ютерних технологій,

на установу складнішого типу, де поряд із традиційною створюється і функціонує електронна бібліотека. У перспективі – вирішення таких питань: штрих-кодування фонду, введення електронного формуляра, створення інтернет-зали, активне використання як власних електронних ресурсів, так і віддалених. З метою оптимального інформаційно-бібліографічного забезпечення навчального процесу та науково-дослідної роботи Бібліотекою розроблено заходи щодо вдосконалення роботи, створення ЕБ і використання традиційних та інноваційних бібліотечно-інформаційних технологій у науковому і навчально-виховному процесах університету. Усі зусилля колективу Книгозбірні будуть спрямовані на забезпечення їх виконання.

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського посідає гідне місце в науковій, освітній, інформаційній структурі університету, прагне трансформуватися в інтегрований інформаційний, науково-освітній, дослідницький, культурологічний, видавничий центр із широким спектром інформаційних послуг та функціями досвідченого навігатора інформаційних потоків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ванеев, А. Н. О консерватизме и традициях в библиотечном деле / А. Н. Ванеев // Библиотековедение. – 1997. – № 5/6. – С. 28–34.
2. Вершинина, Л. П. Совершенствование деятельности вузовской библиотеки на основе процессного подхода / Л. П. Вершинина, Т. С. Ландер // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – № 4. – С. 56–64.
3. Горовий, В. Бібліотеки: погляд у завтра / В. Горовий // Бібл. вісн. – 2006. – № 5. – С. 3–7.
4. Електронні ресурси для науки, освіти, виховання : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф, 19–20 жовт. 2006 р., Донецьк / Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : [б. в.], 2006. – 207 с.
5. Петрова, Л. Г. Бібліотека в умовах суспільно-економічних змін : монографія / Л. Г. Петрова. – К. : [б. в.], 2003. – 302 с.
6. Сатановська, Л. Формування творчої особистості педагога у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі / Л. Сатановська // Вісн. Книжк. палати. – 2006. – № 1. – С. 23–25.
7. Современная университетская библиотека: модернизация, управление, качество / Л. Л. Батова, А. И. Племнек, Н. И. Размерилова [и др.]. – М. : Логос, 2005.